

Seksueel geweld tegen kinderen

Trainingsmodule in het bespreekbaar maken van
het onderwerp

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	p.	2
Inleiding	p.	3
De voorbereiding	p.	5
Plan van aanpak	p.	9
Inhoud van de cursus	p.	12
Leesblad 1	p.	17
Leesblad 2	p.	19
Leesblad 3	p.	20
Leesblad 4	p.	22
Leesblad 5	p.	24
Leesblad 6	p.	27
Leesblad 7	p.	29
Leesblad 8	p.	34
Extra leesblad	p.	37

Inleiding

In 2008 is door ACB Kenniscentrum de handleiding *Kinderen, jongeren, seksualiteit en seksueel misbruik* gepubliceerd. In deze handleiding staan de verschillende vormen van seksueel misbruik en het herkennen ervan centraal. Ook worden mogelijkheden tot het inschakelen van deskundige hulp besproken.

Seksueel misbruik is een gevoelig onderwerp dat vaak verborgen blijft voor de buitenwereld. Slachtoffers en hun familieleden spreken er niet over. De muur die door betrokkenen wordt opgebouwd zorgt ervoor dat de overheid en hulpinstellingen buiten spel en hun diensten ongebruikt blijven, hun diensten ongebruikt blijven, waardoor preventie onmogelijk is. Er wordt gedaan alsof er geen sprake is van misbruik. Als gevolg hiervan moeten veel jonge slachtoffers alleen en in eenzaamheid met de fysieke en psychische gevolgen van seksueel misbruik omgaan.

De mogelijke oplossingen voor het doorbreken van het taboe omtrent seksueel misbruik van kinderen begint bij training, bewustwording en (h)erkenning.

Door het geven van *trainingen* wordt de kennis van zaken bij mensen vergroot. Tijdens een training deelt een trainer kennis over een onderwerp – in dit geval het seksueel misbruik van kinderen – met mensen die deze kennis niet hebben.

Bewustwording heeft betrekking op het veranderen van de manier van denken over seksueel misbruik. Dit kan leiden tot een verandering van de houding ten opzichte van seksueel misbruik en de manier waarop mensen hiermee omgaan als het plaats heeft gevonden.

Slachtoffers en daders zwijgen vaak over het plaatsvinden van seksueel misbruik. *(H)erkenning* heeft in eerste instantie betrekking op het doorbreken van het taboe omtrent het seksueel misbruik van kinderen. Binnen een taboesfeer wordt het misbruik ontkend. (H)erkenning doorbreekt dit.

Verder heeft *(h)erkenning* betrekking op het kennen van de fysieke en de gedragssignalen die een kind dat slachtoffer van seksueel misbruik is geworden kan vertonen. Op deze manier kan men ook het misbruik ontdekken, wanneer het kind er zelf over zwijgt.

Deze handleiding is geschreven om bewustwording en (h)erkenning, in het bijzonder binnen etnische gemeenschappen, te stimuleren. Dit is niet omdat het binnen etnische gemeenschappen vaker voorkomt, maar omdat het daar *ook* voorkomt.

Seksueel geweld tegen kinderen

Deze training levert een bijdrage aan het bespreekbaar maken van seksueel misbruik tegen kinderen. De training behandelt de manier waarop de informatie uit de handleiding *Kinderen, jongeren, seksualiteit en seksueel misbruik* het beste door sleutelfiguren en intermediairs uit allochtone gemeenschappen in eigen kring kan worden bekendgemaakt en besproken.

Allochtone vrijwilligersorganisaties staan in het algemeen zeer dicht bij hun achterban, hebben begrip voor culturele verschillen en kennen, begrijpen en delen de gevoeligheden van hun groep. Dit zorgt ervoor dat zij ook weten hoe het beste over dit onderwerp gecommuniceerd kan worden.

DE VOORBEREIDING

De handleiding *Kinderen, jongeren, seksualiteit en seksueel misbruik* richt zich specifiek op intermediairs en sleutelfiguren binnen allochtone gemeenschappen en is een hulpmiddel dat zij kunnen gebruiken bij het geven van trainingen binnen de eigen gemeenschap.

Voorlichten betekent informatie geven of het geven van inzicht in een bepaald onderwerp. Om mensen door middel van een training te kunnen voorlichten over een onderwerp moet je een aantal acties ondernemen:

- + *Zelf kennis van zaken hebben.* Dit betekent dat je je moet verdiepen in het onderwerp van de training. Lees daarom de handleiding goed door. Als je het de eerste keer nog niet goed begrepen hebt, lees het dan nog eens rustig door.
- + *Deelnemers werven.* Een training kan worden gegeven aan een bepaald gedeelte van de achterban, maar kan ook vrij toegankelijk zijn. Als trainer moet je soms kiezen voor welke groep de training bestemd is, maar je kunt ook door een organisatie worden benaderd om een training te geven.
- + *Een selectie maken uit de informatie die je wilt bespreken.* Seksueel misbruik van kinderen is een complex onderwerp. Stel voor jezelf vast hoe diep je op welke onderdelen in zal gaan tijdens de training. Hierbij is het belangrijk om te weten wat de deelnemers wel en niet weten, en welke informatie voor hen relevant is.
- + *Controleer of je zelf alle kennis die je aan de groep wilt overbrengen hebt.* Als dat niet het geval is, kun je ook een gastspreker uitnodigen.
- + *Stel vast op welke manier je jouw deskundigheid aan de groep gaat overdragen.* Ga je een training geven waarbij je constant aan het vertellen bent? Is er ruimte voor vragen, opmerkingen of een gesprek? Zijn er opdrachten voor de deelnemers? etc.
- + *Bepaal wat je voor het geven van de training nodig hebt.*

1.1. EEN PLAN VAN AANPAK

In een plan van aanpak schrijf je op wat je wilt doen en hoe je dit wilt doen. Een plan van aanpak zorgt ervoor dat je niets vergeet en dat je duidelijk en snel kunt zien wat je nog moet doen.

In de volgende paragrafen worden de onderdelen van een plan van aanpak beschreven. Hierin staan vragen die je kunt beantwoorden nadat je dit hoofdstuk hebt uitgelezen en je hebt nagedacht over je eigen plannen.

1.2. WIE KUNNEN ER DEELNEMEN AAN DE TRAINING

Seksueel misbruik komt in alle etnische en sociaaleconomische lagen van de samenleving voor. Een training over seksueel misbruik van kinderen zou dan ook aan iedereen gegeven kunnen worden. Het aantal deelnemers aan een training is afhankelijk van een aantal factoren, zoals het tijdstip waarop de training wordt gegeven, de plaats (en de bereikbaarheid hiervan), maar ook de publiciteit die voor de training gemaakt wordt.

1.2.1 De groepssamenstelling

De manier waarop tijdens de training over het onderwerp gesproken wordt is afhankelijk van de deelnemers. Omdat seksueel misbruik van kinderen een gevoelig onderwerp is, zal niet iedereen in het bijzijn van anderen vrijuit er over praten. Het is dus belangrijk om het onderwerp te bespreken op de manier die het beste bij de deelnemers past. Je kunt hierbij denken aan de woorden die je bij het geven van een voorlichting gebruikt en tot in welk detail het onderwerp wordt besproken en uitgelegd.

De groepssamenstelling is ook een belangrijk aandachtspunt. Probeer daarom een groep samen te stellen waarin mensen zich prettig voelen. Als vrouwen seksualiteit en misbruik niet in het bijzijn van mannen durven of willen bespreken, dan kun je mannen en vrouwen beter apart trainen. Als mensen zich in de groep niet prettig voelen, of te bang zijn om vrijuit te praten, zullen zij niet al hun vragen stellen of hun eigen kennis en visies met de groep delen.

1.2.2 Taalgebruik

Als je een training geeft, is het de bedoeling dat mensen begrijpen wat je zegt. Het is daarom belangrijk dat de training gegeven wordt in een taal die de deelnemers begrijpen.

Seksueel geweld tegen kinderen

Dit betekent dat je moet weten of alle deelnemers Nederlands spreken. Zorg ervoor dat je het taalgebruik aanpast aan hun niveau. Gebruik eenvoudige taal en probeer de moeilijke woorden die je gebruikt ook op een simpele manier uit te leggen. Dit kan niet alleen met woorden, maar ook met plaatjes, foto's, tekeningen of een stukje toneel.

1.2.3 Tijd en plaats van de training

Als je een training gaat geven aan een groep is het natuurlijk belangrijk dat er een afspraak wordt gemaakt over de tijd en de plaats waar de training plaats zal vinden.

Het huren van een ruimte kost geld. Als je lid bent of in het bestuur zit of samenwerkt met een organisatie die een eigen ruimte (een zaal, een kantoor of iets anders) heeft, kun je daarvan misschien gratis gebruik maken.

Als je door een organisatie wordt uitgenodigd om een training te geven, is de kans groot dat de training in hun eigen ruimte gegeven kan worden. In dat geval hoef je natuurlijk geen ruimte te regelen.

1.2.4 Publiciteit

Mensen komen niet naar een training als ze niet weten dat er een training voor hen is georganiseerd. In sommige gevallen, bijvoorbeeld als je bent gevraagd op bezoek te komen bij een organisatie of tijdens een vaste bijeenkomst in het buurthuis, hoef je niet zelf bekend te maken dat er een training plaats gaat vinden.

Als je een training waar mensen zich voor kunnen inschrijven gaat geven, is publiciteit belangrijk. Als ze niet weten dat er een training gegeven wordt kunnen ze zich ook niet aanmelden.

1.3. HET BESPREKEN VAN EEN GEVOELIG ONDERWERP

Tijdens een training wordt door een voorlichter informatie over een specifiek onderwerp overgedragen aan derden. De handleiding *Kinderen, jongeren, seksualiteit en seksueel misbruik* is erop gericht om sleutelfiguren binnen verschillende allochtone gemeenschappen te voorzien van de kennis die nodig is om het seksueel misbruik van kinderen binnen de eigen gemeenschap te kunnen bespreken.

Om over dit onderwerp te kunnen trainen, is het belangrijk dat je het zelf niet moeilijk vindt om over dit onderwerp te praten. Het is daarom belangrijk om stil te staan welke gedachten en gevoelens het bespreken van seksueel misbruik bij jou oproepen.

Seksueel geweld tegen kinderen

Het is de taak van een trainer om informatie aan anderen te vertellen en uit te leggen. Om een gevoelig onderwerp goed en uitvoerig te kunnen bespreken, hoef je informatie waar mensen moeilijk over praten niet over te slaan. Het gaat er juist om gevoeligheden te bespreken. Het is daarom van groot belang dat trainers gevoeligheden kunnen herkennen en durven te bespreken.

Maak gebruik van je kennis over de achterban bij het geven van een training en laat het de manier waarop je het onderwerp bespreekt beïnvloeden. Dit laatste kun je doen door hun visies en meningen bij de training te betrekken. Mensen zijn veel eerder bereid een gevoelig onderwerp te bespreken, als je – in plaats van hen te dwingen hun visie te veranderen - de grenzen die ze stellen en de visies die ze hebben ook respecteert. Bespreek deze dus binnen een training en geef hen vervolgens de nieuwe informatie en andere visies.

Deelnemers moeten tijdens een training de ruimte krijgen om gevoeligheden aan te geven. Het moet mogelijk zijn om te kunnen laten merken dat men moeite heeft met bepaalde onderwerpen. Hiervoor is ruimte gecreëerd binnen de opbouw van de training, zoals in het tweede onderdeel van deze module is beschreven.

Op deze manier kan worden voorkomen dat deelnemers zich onder druk gezet voelen en gefrustreerd raken. Als deelnemers zich niet gerespecteerd en zich onderdrukt voelen kan er een conflict ontstaan. Conflicten kunnen niet altijd worden voorkomen, maar laat deelnemers in elk geval weten dat het wel gewaardeerd wordt als ze met de groep delen wat er in hen omgaat. Als de training door meer dan één trainer wordt gegeven, kun je ervoor zorgen dat er altijd iemand is met wie de deelnemers persoonlijk in gesprek kunnen.

Houd de reactie van de groep goed in de gaten of zorg ervoor dat er iemand aanwezig is die dit doet. Dit kan een *professionele hulpverlener* zijn die tevens hulp kan verlenen als de emoties te hoog oplopen. Een professionele hulpverlener kan ook helpen bij het beantwoorden van vragen van de deelnemers.

Als een training door twee personen wordt gegeven, kan er meer aandacht naar elke deelnemer gaan en kunnen de trainers de onderdelen verdelen.

Seksueel geweld tegen kinderen

Hoe kom je met hen in contact?

Wat is de maximale groepsgrootte ? _____

Wat is de minimale groepsgrootte ? _____

Hoe en waar kunnen geïnteresseerden zich aanmelden?

Deskundigheid

Wat moeten deelnemers aan het einde van de training kunnen of weten?

Wat zal er tijdens de training worden besproken?

Wat moet je hiervoor weten?

Middelen

Benodigheden:

1) Ruimte (zaal, klaslokaal etc.)

2) _____

3) _____

4) _____

5) _____

6) _____

Hoe kom je aan deze middelen? (kopen, huren, lenen etc.)

INHOUD VAN DE CURSUS

Een training bestaat uit verschillende onderdelen. Tijdens elk onderdeel kan een trainer de deelnemers nieuwe vaardigheden of kennis leren. Op de volgende pagina's worden de verschillende onderdelen in kaart gebracht.

Eerst wordt het doel van elk onderdeel uitgelegd. Vervolgens wordt besproken hoe dit doel tijdens een training – door middel van een activiteit - kan worden bereikt.

De beschreven onderdelen vormen – verspreid over verschillende dagdelen – het uitgangspunt voor het geven van een training over seksueel misbruik van kinderen.

In de *leesbladen* (bladzijde 16 e.v.) wordt toelichting op de onderdelen en de bijbehorende activiteiten gegeven. Je bent als trainer vrij deze toe te passen en als leidraad te gebruiken en om eigen activiteiten en opdrachten toe te voegen (met name naarmate je meer ervaring en kennis hebt).

- O = Onderdeel
 - D = Doel van het onderdeel
 - W = Werkwijze (wat moet je doen)
 - M = Benodigde middelen
 - G = Gastspreker
-

Seksueel geweld tegen kinderen

O = Welkom

D = Door middel van kennismaking van de trainer met de cursisten (en de cursisten met elkaar) een vertrouwde sfeer creëren.

W = Laat een grote stapel kaarten rond gaan, zonder aan de deelnemers te vertellen waarom deze kaarten worden uitgedeeld en wat er mee gedaan moet worden. Laat een ieder 5 of meer kaarten van de stapel nemen.

Als elke deelnemer een stapeltje kaarten in zijn handen heeft leg je uit dat ze per kaart iets over zich zelf kunnen zullen vertellen.

M = Een stapel (blanco) kaarten in klein formaat (of een ander voorwerp, zoals knikkers)

O = Het programma

D = Een overzicht geven van de activiteiten en onderwerpen die tijdens de training aan bod zullen komen.

W = Vertel aan de groep hoe het programma er tijdens de training uit zal zien. Geef, als de training uit meer dan een bijeenkomst bestaat, meer uitleg bij het programma voor die dag.

M = Een flip-over om het programma op te schrijven. In plaats hiervan kun je het programma op een A4 kopiëren.

15 minuten koffiepauze

O = Seksualiteit in jouw (uw) cultuur

D = Inzicht krijgen in de manier waarop binnen de eigen cultuur over seksualiteit wordt gedacht en het bespreken van het onderwerp.

Seksueel geweld tegen kinderen

- W = De trainer legt de volgende vragen voor aan de groep:
- Hoe wordt er in jouw gemeenschap met seksualiteit omgegaan?
 - Hoe hoort een vrouw zich binnen de regels te gedragen? En een man? En een kind?
 - Hoe wordt er naar mensen gekeken die deze 'regels' schenden?
 - Wordt er binnen de gemeenschap over seksualiteit gesproken (zo ja, hoe en wanneer)?
 - Wie draagt de verantwoordelijkheid voor het (seksuele) gedrag van een kind, een man of een vrouw?
- M = Een schoolbord of een flip-over om op te schrijven en een stift om mee te schrijven.
- O = Praten over seksueel misbruik**
- D = Aangeven waarom het zo moeilijk is om over seksueel misbruik van een kind te spreken.
- W = Stel de volgende vragen aan de groep:
- Vinden jullie het moeilijk om over seksueel misbruik van kinderen te praten?
 - Vinden jullie dat het onderwerp altijd besproken mag worden? Wanneer wel? En wanneer niet?
- O = Wat betekent seksueel misbruik van een kind?**
- D = Het signaleren van de oorzaak van een taboe.
- W = Verdeel de deelnemers in drie groepen en geef elke groep een vel (A3) en een stift om mee te schrijven. Er hoeft maar een persoon te zijn die schrijft. Op elk vel staat een vraag. Geef elke groep vervolgens de opdracht om een van de volgende vragen te beantwoorden. Geef elke groep een andere vraag.
- *Welke gedachtes roept seksueel misbruik van kinderen bij jou op?*
 - *Hoe wordt binnen je eigen cultuur naar seksueel misbruik van een kind gekeken?*

Seksueel geweld tegen kinderen

- *Wat is seksueel misbruik ?*

Het is de bedoeling dat de groepen de antwoorden aan de rest van de groep presenteren, waarna de vraag en de gepresenteerde antwoorden door de gehele groep worden besproken.

Pauze (bijv. lunch)

O = Welke vormen van seksueel misbruik zijn er?

D = Inzicht geven over de verschillende manieren waarop het seksueel misbruik van kinderen voorkomt en het doorbreken van stereotypen over daders.

W = Bespreek kort de verschillende vormen van seksueel misbruik (van kinderen) en deel de deelnemers in 3 of vier groepen

O = Hoe weet je of een kind seksueel misbruikt is?

D = Het herkennen en benoemen van de signalen die mogelijk het gevolg van seksueel misbruik zijn.

W = Vraag aan de groep wanneer ze zouden vermoeden dat een kind seksueel misbruikt is.

Vertel over de verschillende gedragssignalen en fysieke kenmerken van seksueel misbruik en deel hierna de opdracht uit (Leesblad 7). De deelnemers kunnen in groepjes, maar ook individueel de vragen beantwoorden, waarna ze klassikaal besproken zullen worden.

M = Voor elke groep of persoon een kopie van de werkbladen en een blaadje waarop ze hun antwoorden schrijven.

G = Een hulpverlener (uit de buurt) om uit te leggen hoe men het beste signalen kan herkennen.

Seksueel geweld tegen kinderen

- O** = **Wat kun je doen als je denkt dat een kind seksueel misbruikt is?**
- D** = Kennis over het werk van verschillende soorten instellingen meegeven.
- W** = Vertel welke stappen ze kunnen ondernemen en met welke instellingen ze contact op kunnen nemen. Daarna kunnen de deelnemers in de eerder gevormde groepjes of individueel uitzoeken welke stappen er in de casus ondernomen zouden moeten worden.
- Bespreek de antwoorden klassikaal.
- M** = Kopieën van het stappenplan voor de deelnemers.
- G** = Je kunt hierbij een hulpverlener (uit de buurt) uitnodigen die uitlegt hoe de instellingen in de buurt (samen)werken.
- O** = **Korte samenvatting**
- D** = Het geven van een kort overzicht
- W** = Vertel per onderdeel kort de belangrijkste punten
- M** = Flip-over, schoolbord, PowerPoint of hand out waar de belangrijkste punten (conclusies) in het kort op genoemd worden.

LEESBLAD 1

Welkom

Het eerste onderdeel van een training is het 'Welkom' en bestaat uit een introductie van de trainer aan de deelnemers, maar ook van de deelnemers aan de trainer.

1.1 Een prettige sfeer creëren

Een gevoelig onderwerp zullen mensen eerder durven te bespreken met mensen die ze 'kennen.' Als mensen elkaar kennen, kunnen ze namelijk makkelijker elkaars reacties inschatten. Aan de hand daarvan kiezen ze wat ze wel of niet tegen iemand anders willen vertellen over zichzelf. Het is minder eng of spannend om je mening te delen met iemand van wie je verwacht dat hij of zij begrip zal (proberen te) tonen voor wat je vertelt.

Als trainer van mensen uit je eigen achterban is het van groot belang om voor het geven van de cursus vast te stellen of mensen het onderwerp met vreemden net zo makkelijk als met bekenden bespreken. Als dit niet zo is probeer dan uit te vinden waarom mensen het wel moeilijker zullen vinden om dit onderwerp te bespreken met vreemden.

Het creëren van een veilige sfeer waarin alle deelnemers zich veilig voelen en durven te zeggen wat ze denken is van groot belang. Dit is cruciaal bij het bespreekbaar maken van elk gevoelig onderwerp. Een belangrijk onderdeel van het bespreken van seksueel misbruik is dat mensen durven te vertellen wat ze echt denken.

1.2. Inloop

Het verwelkomen van deelnemers begint eigenlijk al op het moment dat ze de ruimte (het lokaal) binnen lopen. Iemand die zich welkom voelt is eerder geneigd om een gesprek in te gaan dan iemand die zich niet welkom voelt.

Je kunt ervoor zorgen dat mensen zich welkom voelen, door hen op te merken als ze het lokaal binnen wandelen. Door ervoor te zorgen dat er op hen gerekend is door stoelen, tafels en mogelijk thee en koffie klaar te hebben, maar ook door een goede humeur. Laat zien dat er op hen gerekend is.

1.3. Het kennismakingsspel

Het kennismakingsspel moet ervoor zorgen dat mensen die aan een training deelnemen 'losser worden' (zich wat meer op hun gemak gaan voelen) binnen de groep en elkaar beter leren kennen.

Het kennismakingsspel laat de deelnemers vrij om wat ze maar willen over zichzelf vertellen. Hoeveel ze over zichzelf vertellen hangt van het

Seksueel geweld tegen kinderen

aantal kaarten dat elke deelnemer neemt af. Sommige mensen kunnen dit in eerste instantie een beetje eng vinden.

De trainer kan om de spanning te breken de eerste zijn die een aantal kaarten van de stapel neemt en nadat de deelnemers dit ook gedaan hebben als eerste over zichzelf vertellen. Openheid van de trainer kan het voor deelnemers minder eng maken om dit ook te doen. Onthoud bij het vertellen van bepaalde aspecten wel dat je niet alleen professioneel moet kunnen omgaan met de deelnemers, maar ook dat deelnemers na afloop van het kennismakingsspel nog steeds respect voor een trainer moeten kunnen opbrengen.

De deelnemers kunnen zelf bepalen wat ze binnen de groep over zichzelf willen vertellen. Ze zullen niet meer vertellen dan dat ze willen, maar als jij je open opstelt is het voor de rest van de groep minder eng om zich open op te stellen. Wees hierbij niet bang om spontaan te zijn of met humor te vertellen over jezelf (als je jezelf hier prettig bij voelt).

LEESBLAD 2

Het programma

Het programma stel je zelf of samen met een opdrachtgever of partner vast. Door middel van een programma weten de deelnemers wat hen te wachten staat en heeft een trainer of voorlichter houvast.

Het programma kan in de vorm van een PowerPoint presentatie op de muur worden geprojecteerd, maar kan ook op papier worden uitgedeeld aan de deelnemers. Soms willen mensen van te voren weten wat er op het programma staat.

Op grond van de informatie op het programma kunnen mogelijke deelnemers vervolgens beslissen of ze een bijeenkomst wel of toch niet bij willen wonen. Het is dan ook handig als het programma voor de bijeenkomst al bekend is bij de deelnemers.

Het is de bedoeling dat een trainer tijdens dit deel van de bijeenkomst uitlegt wat de onderdelen van het programma betekenen.

Je kunt door het programma uit te leggen mensen enthousiast maken. Als mensen zin hebben om aan het programma mee te doen, zullen ze zich vaak ook eerder laten horen en zien tijdens de rest van het programma. Het is daarom van groot belang dat het programma aansluit bij de deelnemers en dat de deelnemers allemaal aan het programma mee kunnen doen.

Jonge kinderen zullen bijvoorbeeld niet enthousiast worden als er alleen lezingen op het programma staan, maar werken veel liever met hun handen of aan opdrachten. Ook voor de groep die de Nederlandse taal niet goed beheerst is het niet zo interessant als de hele training uit lezingen bestaat en er weinig of geen ruimte is voor vragen tijdens de lezing.

Bespreek het programma stap voor stap en controleer of het programma voor alle deelnemers duidelijk is. Dit kun je vragen. Als iemand ergens nog een vraag over heeft probeer deze dan te beantwoorden.

Tijd

Probeer flexibel met het programma en de tijd die voor een training of training is gepland om te gaan. Soms besteed je meer tijd dan gepland aan een bepaald onderdeel. Misschien heb je tijd over, omdat een opdracht sneller voltooid is dan gepland. Raak niet in paniek en ga gewoon door met het programma. Bespreek voor zover mogelijk – als je te weinig tijd blijkt te hebben – de belangrijkste punten van je verhaal en gebruik om tijd te besparen bijvoorbeeld minder voorbeelden.

LEESBLAD 3

Seksualiteit in jouw (uw) cultuur

Voorkennis: hoofdstuk 1

Dit onderdeel van de training bestaat uit een gesprek met de deelnemers over seksualiteit. Hierbij staan de beschreven vragen centraal:

- *Hoe wordt er binnen jouw gemeenschap met seksualiteit omgegaan?*
- *Hoe hoort een vrouw zich binnen de regels te gedragen? En een man? En een kind?*
- *Hoe wordt er naar mensen gekeken die deze regels schenden?*
- *Wordt er binnen de gemeenschap over seksualiteit gesproken (zo ja, hoe en wanneer?)*
- *Wie draagt de verantwoordelijkheid voor het (seksuele) gedrag van een kind, man of vrouw?*

Het is de bedoeling dat de situatie en de denkwijzes die binnen de gemeenschappen heersen worden opgeschreven, met een stift op een flip-over of met krijt op een schoolbord in een overzicht.

3.1. Seksualiteit en seksueel misbruik

In dit onderdeel is het de bedoeling dat er een beeld wordt geschetst van de manier waarop binnen de etnische gemeenschap (binnen de leefwerelden van de deelnemers) naar seksualiteit wordt gekeken en hoe hierover wordt gesproken. Dit beïnvloedt namelijk de manier waarop mensen reageren op het seksueel misbruik van kinderen en helpt de reacties beter te begrijpen.

Het doel van de training is de houding ten opzichte van seksueel misbruik en de bespreekbaarheid daarvan te veranderen. Voordat je een houding gaat veranderen moet je deze eerst begrijpen. Bij het geven van een training aan personen uit je eigen etnische gemeenschap zullen de antwoorden op de vragen niet helemaal nieuw zijn. Toch is het belangrijk om de culturele normen en waarden te bespreken.

3.1.2. Het beantwoorden van de vragen

Deze vragen worden niet alleen gesteld om jou als trainer bewust te maken van de denkwijze van deelnemers, maar ook om deelnemers zelf te laten nadenken en te laten vertellen over de wijze waarop in hun gemeenschap over seksualiteit wordt gesproken. Door binnen een training ook ruimte te geven aan de eigen meningen en visies van de deelnemers blijven ze actief bij de training betrokken.

Dit laatste geldt ook tijdens de volgende onderdelen. Probeer de deelnemers zoveel mogelijk te betrekken bij het bespreken van informatie en actief te houden bij de training. Om ze in staat te stellen hun houding

Seksueel geweld tegen kinderen

(het verzwijgen of ontkennen van het seksueel misbruik van een kind) te veranderen moet de manier waarop ze over bepaalde onderwerpen denken worden veranderd.

Het is de bedoeling om feiten te geven en te laten zien dat het probleem door het te erkennen ook voorkomen kan worden. Daarbij moet echter wel eerst worden ingezien dat er sprake is van ontkennen en het verzwijgen van het probleem.

Probeer aan het einde van dit onderdeel kort samen te vatten wat er is besproken en trek conclusies over de belangrijkste punten die naar boven zijn gekomen.

LEESBLAD 4

Praten over seksueel misbruik

Voorkennis: Hoofdstukken 2 en 3

In dit onderdeel denken de deelnemers individueel na over de volgende vragen, waarna de antwoorden in de groep worden besproken.

- *Vind je praten over seksueel misbruik moeilijk? Leg uit waarom.*
- *Weet je het niet, heb je er dan problemen mee?*
- *Zou je er over willen praten?*
- *Vinden jullie dat het onderwerp altijd besproken mag worden Wanneer wel? En wanneer niet?*

De antwoorden op de vragen kunnen uiteraard ook in kleinere groepjes besproken worden.

Let goed op de reacties van mensen. Als er deelnemers zijn die het niet moeilijk vinden om over seksueel misbruik van kinderen te praten, is het voor hen waarschijnlijk makkelijker om mee te doen, antwoorden te geven en hun mening te geven binnen de groep.

Spoor de deelnemers bij het verdelen van de groepjes aan dat het niet gaat om een juist of onjuist antwoord, maar dat mensen elkaar helpen het antwoord op de vragen te vinden.

Probeer te achterhalen waarom mensen er wel of niet open over praten. Als ze zeggen dat ze er (soms) over praten probeer dan te ontdekken wanneer ze er wel en wanneer ze er niet over praten. Waarom is dit zo?

In gesprek met elkaar

De deelnemers die het moeilijk vinden, zullen zich misschien terughoudender opstellen. Met name voor deze deelnemers is een veilige sfeer van groot belang.

Een veilige sfeer ontstaat en blijft aanwezig door er voor te zorgen dat:

- Deelnemers en de trainer respect voor elkaar hebben.
Niemand vindt het leuk om belachelijk gemaakt te worden of veroordeeld te worden. Het is daarom belangrijk dat je als trainer je eigen vooroordelen aan de kant zet en je eigen mening of visie niet aan anderen oplegt en de meningen en visies van deelnemers respecteert.
- De deelnemers naar elkaar luisteren (niet door elkaar heen praten)
Dit kun je doen door in eerste instantie zelf respect voor de deelnemers op te brengen. Ten tweede voelt het misschien raar om aan een groep volwassenen te vertellen dat ze stil moeten zijn of naar elkaar moeten luisteren. Je kan deelnemers er rustig op wijzen dat het door elkaar heen praten de communicatie belemmert.
- Behandel de deelnemers als gelijken, maar wees niet bang om er iets van te zeggen als mensen geen respect voor elkaar tonen en er onrust ontstaat.

Seksueel geweld tegen kinderen

- Zorg er verder voor dat je duidelijk, maar wel rustig praat. Geef mensen de tijd om informatie te verwerken en na te denken over de opmerkingen die binnen de groep gemaakt worden. Geef ze tijd om te reageren, maar ga door als je merkt dat niemand iets wilt zeggen of als niemand iets wil toevoegen aan een onderdeel.
- Probeer elk onderdeel af te sluiten met een korte samenvatting (wat zijn de belangrijkste punten die we hebben besproken?) of conclusie (wat hebben we geleerd?)

Deze tips kun je ook tijdens de andere onderdelen op een bijeenkomst of training toepassen.

Op deze vragen hoeft geen uitputtend antwoord te worden gegeven. In het volgende onderdeel zal dieper in worden gegaan op de vraag waarom het zo moeilijk is om over het seksueel misbruik van kinderen te spreken.

LEESBLAD 5

Wat betekent seksueel misbruik van een kind?

Voorkennis: Hoofdstukken 2 en 3

5.1 Het ontdekken van de redenen achter het taboe (de vragen)

De deelnemers bespreken en beantwoorden de volgende vragen:

- *Welke gedachte roept seksueel misbruik van kinderen bij jou op?*
- *Hoe wordt binnen je eigen cultuur naar seksueel misbruik van een kind gekeken?*
- *Wat is seksueel misbruik ?*

Niet iedereen denkt aan hetzelfde bij seksueel misbruik van een kind, maar de reacties zijn met name negatief.

Zoals de gedachten die het bij mensen oproept verschillen, zo verschillen ook de manieren waarop mensen hiernaar kijken. De mening die mensen over seksueel misbruik van een kind hebben en hoe ze er op reageren wordt onder andere beïnvloed door hun etnische achtergrond.

Binnen dit onderdeel komen bij het beantwoorden van de eerste twee vragen zowel persoonlijke interpretaties als de culturele interpretatie van seksueel misbruik van kinderen aan bod.

Bij de derde vraag wordt de feitelijke beschrijving van het probleem behandeld. Bij het bespreken van misbruik van kinderen kan het gebeuren dat een gedetailleerde beschrijving van het probleem wordt overgeslagen. Met name als een onderwerp taboe is zal men niet snel diep ingaan op wat iets precies inhoudt.

Bij het beantwoorden van de derde vraag wordt de deelnemers binnen de aangewezen groep gevraagd om na te denken over de feitelijke kenmerken van seksueel misbruik.

Het is de taak van de trainer om er tijdens de bespreking voor te zorgen dat alle vragen één voor één beantwoord worden. In eerste instantie door de antwoorden van de deelnemers te corrigeren en aan te vullen. Maar ook door ervoor te zorgen dat de tijd goed wordt besteed en dat de discussies tussen de deelnemers niet uit de handlopen.

Seksueel geweld tegen kinderen

5.2 Het vormen van groepjes

Voor deze opdracht moeten de deelnemers in drie groepjes worden verdeeld. Je kunt deelnemers zelf indelen, maar de deelnemers kunnen de groepjes ook zelf vormen.

Let op! Dit is een schrijfofdracht. In elk groepje moet voor het maken van de opdracht iemand zitten die de antwoorden binnen zijn of haar groepje goed kan begrijpen en op kan schrijven.

Het kost ook minder tijd als van tevoren is bepaald in welke groepjes de deelnemers zitten.

5.3 Het bespreken van de antwoorden

Vraag 1: Welke gedachten roept seksueel misbruik van kinderen in jou op?

Het is de bedoeling dat de deelnemers de gedachten die in hun hoofd opkomen (dingen waar ze aan moeten denken) als ze de uitdrukking seksueel misbruik van kinderen horen. Dit kunnen zowel woorden als zinnen zijn. De antwoorden die deelnemers geven kunnen niet goed of fout zijn. Het is de bedoeling dat de deelnemers spontaan woorden noemen, zonder hier al te diep over na te denken en zonder te bespreken of de steekwoorden goed of fout zijn.

Bespreking van de vragen: Als de deelnemers uit deze groep hun gedachten in steekwoorden hebben opgeschreven, vraag je hen deze woorden uit te leggen aan de groep. Bedenk welke invloed deze gedachten op de deelnemers (of mensen in het algemeen) hebben. Maakt dit het makkelijker of moeilijker om over het onderwerp te praten?

Vraag 2: Hoe wordt binnen de eigen (etnische) gemeenschap naar het seksueel misbruik van een kind gekeken?

Het gaat hierbij om wat mensen er in het algemeen binnen een gemeenschap van vinden en hoe ze reageren op seksueel misbruik van een kind (bijv. gaan ze meteen hulp zoeken, doen ze alsof het niet is gebeurd.)

In de meeste culturen wordt het seksueel misbruik niet als iets goeds gezien. De manier waarop mensen op seksueel misbruik reageren, is niet binnen elke cultuur hetzelfde. Dit heeft ook te maken met de betekenis die men aan het misbruik van een kind geeft. Wat betekent dit voor het kind voor de rest van zijn of haar leven? En hoe gaan ouders en omstanders hier mee om? (zoeken ze hulp bij de hulpverlening, verzwijgen ze het, gaan ze verhuizen etc.)

Wees je ervan bewust dat ook binnen een gemeenschap verschillende meningen en gedachten bestaan over hoe dingen moeten gaan. Het gaat hier in eerste instantie om het beschrijven van de regels die binnen de gemeenschap voor iedereen gelden. Hiernaast kan de eigen visie van de deelnemers eventueel besproken worden binnen deze (sub)groep.

Seksueel geweld tegen kinderen

Vraag 3: Wat betekent seksueel misbruik van een kind?

Het slachtoffer

Een kind wordt gedwongen om seksuele handelingen uit te voeren. Zowel jongens als meisjes kunnen seksueel misbruikt worden. Meer dan 16 procent van meisjes tussen de 12 en 25 jaar zegt gedwongen te zijn tot het uitvoeren van seksuele handelingen. 1 op de 50 meisjes zegt dit al te hebben meegemaakt voor hun 12^e. Uit onderzoek blijkt dat dit aantal bij jongens lager, namelijk op 5 procent, ligt.

De dader

De daders kunnen volwassenen, maar ook jongeren zijn. Daders kunnen macht uitoefenen, omdat ze fysiek sterker zijn, ouder, intelligenter zijn en het kind om deze of andere redenen dwingen om seksuele handelingen te verrichten.

Bespreking van de vragen: Mensen hebben allemaal een reactie en gedachten over seksueel misbruik van kinderen. In hoeverre wisten de deelnemers al wat het inhoudt (zoals tijdens de beantwoording van de derde vraag wordt duidelijk gemaakt)?

Bevestig de antwoorden met een korte samenvatting en vul de informatie aan over het seksueel misbruik van kinderen. Het is de bedoeling dat de deelnemers na het bespreken van deze vraag een algemene beschrijving geven van seksueel misbruik van kinderen.

Besprek hoe vaak het voorkomt en bij wie. Wat valt op bij jongeren uit de doelgroep (als je hier informatie in de handleiding of misschien ergens anders vandaan kunt halen).

5.5 De afronding van het gesprek

Probeer tijdens het afronden van de bespreking de antwoorden op de vragen naast elkaar te leggen en bespreek heel kort de volgende vragen:

- Als ze het moeilijk vonden om over seksueel misbruik van kinderen te praten, vinden ze nu dan dat het wel moet gebeuren?
- Waren de deelnemers al bekend met de besproken informatie (bij vraag 3)? En wat vinden ze hier van? Bevestigt dit hun gedachten/de manier waarop het binnen hun cultuur wordt gezien? En waarom vinden ze het een bevestiging juist van hun eigen gedachten, visie of de manier waarop er vanuit de eigen cultuur naar wordt gekeken.
- Zijn de gedachten van de deelnemers over seksueel misbruik van kinderen nu ze de feiten hebben besproken veranderd? Bekijken ze het onderwerp nu met andere ogen? Denk hierbij bijvoorbeeld aan het feit dat ze nu weten dat veel daders zelf ook slachtoffers van seksueel misbruik zijn geweest.

LEESBLAD 6

Welke vormen van seksueel misbruik zijn er?

Voorkennis: Hoofdstuk 2

6.1. Een gastspreker

Je kunt voor de bespreking van de verschillende vormen van seksueel misbruik een gastspreker (bijvoorbeeld een hulpverlener, of een deskundige) uitnodigen en hier een 'interactieve' lezing over laten geven.

Als de gastspreker ervaring heeft met het geven van een training of lezing over verschillende vormen van seksueel misbruik, heeft hij of zij mogelijk nog meer goede ideeën over de manier waarop kennis over de verschillende vormen van seksueel misbruik op een interactieve manier op de deelnemers kan worden overgebracht. Vraag de gastspreker hierover na te denken en bespreek samen op welke manier deze kennis het beste aan de doelgroep kan worden overgedragen.

6.2. Belangrijke punten

Als trainer kun je de vormen, zoals in de handleiding wordt uitgelegd, ook zelf bespreken. Ga hierbij in op de verschillende soorten relaties en verhoudingen tussen een slachtoffer van seksueel misbruik en daders. Bespreek hierbij de belangrijkste kenmerken van de verschillende vormen.

Enkele belangrijke punten zijn:

- Seksueel geweld door jongeren (als dader)
- Seksueel geweld door volwassenen (als dader)

- In beide gevallen kan het misbruik binnen of buiten de familie plaatsvinden

- Bij seksueel misbruik binnen de familie is de dader vaker een oom, opa of neef (indirecte familie) dan de vader (directe familie)

- Hoe jonger een kind is, hoe groter de kans dat het misbruik van een kind binnen (in plaats van buiten) het gezin plaatsvindt. Hoe ouder een kind wordt, hoe groter het deel van z'n leven is dat zich buitenhuis afspeelt.

- Buiten de familie wordt seksueel misbruik meestal gepleegd door bekenden die geen familie zijn of door *sugardaddies* of *loverboys*.

Seksueel geweld tegen kinderen

6.2.1. Interactie

Bekijk de verschillende vormen van seksueel misbruik tegen het licht van de culturele en etnische achtergrond van de deelnemers.

Bespreek met hen de volgende vragen:

In welke mate zijn jongeren binnen de gemeenschap van de deelnemers betrokken bij de verschillende vormen seksueel misbruik?

Welke vorm lijkt het meeste voor te komen, in het algemeen of binnen hun eigen omgeving en leefsfeer? Welke vormen herkennen ze?

Welke vormen herkennen ze uit hun eigen gemeenschap/omgeving of uit de krant?

Door niet alleen te vertellen over de verschillende, maar de deelnemers hun eigen kennis met elkaar te laten delen blijven ze actief betrokken bij de bespreking en worden ze uitgedaagd om na te denken over de manier waarop zij de theorie in de praktijk kunnen herkennen.

Bespreek ook welke verklaringen hier in de handleiding of door een deskundige (de gast spreker) voor wordt gegeven.

Op deze vragen kun je zelf antwoord geven, maar je mag ze ook aan de deelnemers stellen als je denkt dat zij antwoorden kunnen geven.

LEESBLAD 7

Hoe weet je of een kind seksueel misbruikt is?

Voorkennis: Hoofdstuk 3

Bespreek aan de hand van het bijbehorende schema, of maak aan de hand van de signalen en kenmerken uit de handleiding er zelf een, met daarop de verschillende signalen waaraan men kan zien of een kind mogelijk seksueel misbruikt is. Ook bij de bespreking hiervan kun je iemand die veel met slachtoffers van seksueel misbruikt werkt en deskundig is op dit gebied uitnodigen om de signalen te bespreken. Hij of zij kan vragen beantwoorden, maar ook eigen ervaringen bespreken. Ook dit kun je echter op een simpele manier zelf doen.

7.1. Signalen van seksueel misbruik

Het seksueel misbruik kan ernstige fysieke, maar met name emotionele gevolgen hebben. De signalen kunnen in een aantal categorieën worden verdeeld:

- + fysieke signalen
- + gedragssignalen

Deze laatste categorie bestaat op haar beurt uit:

- a) herkenbaar slachtoffer gedrag
- b) seksueel overschrijdend gedrag

7.1.2 Fysieke signalen

Kan je aan het lichaam van een kind zien dat het mogelijk is misbruikt?

- *Hoe denken de deelnemers dat ze dit kunnen zien?*

'Zelfs als een kind binnen 12 uur na seksueel misbruik lichamelijk wordt onderzocht zal het moeilijk zijn om bewijzen van het misbruik op het lichaam aan te treffen.'

'Feitelijk is er maar één duidelijk fysiek signaal en dat is verwondingen in de genitale streek en de aanwezigheid van sperma van de dader in of op het lichaam van het kind.'

7.1.3. Gedragssignalen

Gedragssignalen zijn de manieren waarop een kind dat misbruikt is zich meestal anders gedraagt dan normaal. Maar, dit hoeft niet per se te wijzen op misbruik. Het is daarom heel belangrijk dat wanneer je een bepaald gedrag bij een kind opmerkt niet gelijk denkt dat het kind misbruikt is, maar het gaat uitzoeken.

Bespreek het volgende met de deelnemers

Seksueel geweld tegen kinderen

- Seksueel misbruik heeft emotionele gevolgen, hoe zou een kind zich voelen? En hoe zou een kind zich door dat gevoel kunnen gaan gedragen?
 - o Bang – wil niet, maar weet niet hoe ze of hij het kan stoppen
 - o Boos op zichzelf, omdat hij of zij het niet kan stoppen
 - o Teruggetrokken zijn, omdat niemand het mag weten
 - o Etc.

Sommige gevolgen en gedragingen zijn wat moeilijker uit te leggen, bijv. eetstoornissen. Een trainer hoeft niet alles te weten en als er tijdens de training geen deskundige gastspreker aanwezig kan zijn, leg de vragen dan voor aan een deskundige.

De manier waarop jonge kinderen, puberende kinderen en adolescenten die misbruikt zijn zich meestal gedragen wordt als volgt omschreven.

Jonge kinderen

Algemeen:

- + Angsten - slaapproblemen, nachtmerries, verwarring
- + Stemmingsproblemen - depressiviteit, schuld- en schaamtegevoelens, zelfhaat, intens verdriet
- + Verhoogde prikkelbaarheid - concentratieproblemen, woede uitbarstingen, schrikreacties, overdreven alertheid
- + School/leerproblemen
- + Afwijkend gedrag - hyperactiviteit of juist teruggetrokken gedrag

Specifiek:

- + Heftige emotionele en/of fysieke reacties bij gevoel van herbeleving
- + Vermijding en verdringing van alles wat met misbruik te maken zou kunnen hebben of daaraan herinnert → voorbeeld: 'angst voor mannen', angst voor intimiteit

Puberende kinderen:

Algemeen:

- + *Angsten* - verwarring, weglopen of pogingen daartoe, zelfverminking, chronische buikpijn
- + *Stemmingsproblemen* - depressiviteit, overdreven schuld en/of schaamtegevoel, overdreven verantwoordelijkheidsgevoel (gedrag als substituut-ouder), risicovol (naar suïcidaal neigend) gedrag
- + *Afwijkend sociaal en seksueel gedrag* - problemen in de relatiesfeer, emotioneel overdreven afstandelijk, vroege pubertijd, overdreven losbandig seksueel gedrag, oversekst taalgebruik, opzichtige angst voor geslachtsziekten/hiv, prostitutie

Seksueel geweld tegen kinderen

Specifiek voor jongens:

- + *Machogedrag, agressie, identiteitsproblemen*

Adolescenten (jongeren in de tweede helft van hun tiener jaren):

- + *Eetstoornissen* - anorexia, boulimie
- + *Overdreven losbandig seksueel gedrag* ('het' met iedereen doen)

De volgende gedragskenmerken wijzen op seksueel grensoverschrijdend gedrag bij kinderen en jongeren tot 15 jaar:

- + *Algemeen handtastelijk gedrag* – anderen zonder toestemming aanraken, fysiek en/of seksueel lastig vallen, aanraken van genitaliën van anderen, seksueel getinte spelletjes van leeftijdgenoten
- + *Overdreven bezig zijn met de eigen geslachtsdelen* – aanraken, strelen en tonen van eigen geslachtsdelen, dwangmatige (openbare) masturbatie
- + *Seksueel taalgebruik* - seksueel getinte uitspraken en grappen, veel praten over seksuele zaken
- + *Seksuele gebarentaal* - grensoverschrijdende 'schunnige' gebaren
- + *Gluurgedrag* – gluren naar anderen (zowel leeftijdgenoten als volwassenen) gericht op seksuele opwinding, vooral bij kled- en doucheruimten, zwembad, strand en andere plekken waar mensen over het algemeen schaars gekleed gaan. Kijken naar pornofilms, seksboekjes.

Let op! De gedragssignalen worden niet altijd door seksueel misbruik veroorzaakt. Praat zelf met een kind of schakel een hulpverlener in om achter te komen wat de oorzaak van het gedrag is.

7.2. De opdrachten

Door het maken van de opdrachten kunnen de deelnemers de kennis die ze krijgen toepassen en wordt het duidelijk of ze de signalen begrijpen en kunnen opvangen. Ze kunnen de opdrachten individueel of in kleine groepjes (van 2 of drie personen) maken.

Het is misschien nog interessanter om artikelen uit tijdschriften of kranten waarin slachtoffers (of ouders van slachtoffers) hun eigen ervaring delen te verzamelen. Het is belangrijk dat de gedragssignalen in het artikel ter sprake komen. Vervolgens zou aan de deelnemers gevraagd kunnen worden de gedragssignalen op te beschrijven en categoriseren.

In plaats van een artikel uit een tijdschrift of krant, kun je ook gebruikmaken van een passage uit een boek.

Een voorbeeld hiervan is 'Echte mannen eten geen kaas'. Je zou een passage uit dit boek kunnen kopiëren waarin de hoofdpersoon de manier waarop haar gedrag verandert beschrijft. De deelnemers kunnen dan gedragssignalen herkennen..

Opdrachten bij leesblad 7

Verhaal I

Sarah is 15 jaar. Haar vader merkt op dat ze de laatste tijd erg stil is en vaak last van buik- en hoofdpijn heeft. Ze eet niet goed en valt moeilijk in slaap. Ze heeft last van nachtmerries. Haar vader snapt het niet. Is er misschien iets aan de hand? Is er iets ergs gebeurd?

Vraag 1

- a) Heeft Sarah last van fysieke signalen? Welke signalen herken je?
- Wat zijn fysieke signalen?
- b) Welke gedragssignalen van seksueel misbruik vertoont Sarah?
- Beschrijf het gedrag van Sarah? Hoe wordt dit gedrag genoemd?

Verhaal II

Een moeder merkt dat haar zoontje van vijf steeds nachtmerries heeft en als ze hem corrigeert, omdat hij z'n broertje die met hem wil spelen wegduwt, ziet ze dat hij zich heel erg schaamt en verdrietig wordt. Hij gaat naar zijn kamer. Als ze even later met de was langsloopt, ziet ze dat hij zijn hoofd tegen de muur aan het bonken is. De leidsters op de crèche hebben ook opgemerkt dat haar zoontje zich de laatste tijd anders gedraagt. Ze vertellen aan de moeder dat kleine dingen hem heel erg boos kunnen maken.

Vraag 2

Welke signalen van seksueel misbruik herken je, onderstreep hierboven (of beschrijf) het gedrag van het zoontje en schrijf ook op wat voor soort gedrag dit is.

Tip: Je kunt bij het soort gedrag bijvoorbeeld kiezen uit angsten, stemmingsproblemen, leerproblemen of vermijding en verdringing van alles wat met misbruik te maken zou kunnen hebben of daaraan herinnert. Kijk ook naar het schema, waarin alle signalen worden beschreven.

Verhaal III

Lila is 8 jaar oud en zit bij Juf Els in de klas. Juf Els kent Lila als een vrolijk meisje, maar vindt dat ze zich de laatste tijd anders gedraagt. Ze wil zich tijdens gym niet omkleden in de groep, maar sluit zich in het toilet op en wacht tot iedereen weg is. Als Juf Els op een vrijdagmiddag aan Lila vertelt dat haar vader er is om haar op te halen negeert Lila haar en loopt ze weg. Ze wil niet met haar vader mee. Zo kent ze Lila niet. Op een dag spreekt ze Lila's vader aan en vraagt ze aan hem waarom ze zich zo gedraagt. Hij weet het ook niet. Hij snapt het niet, een week geleden was ze nog gewoon vrolijk, maar na een logeerpartijtje bij Soraya haar beste vriendin wil ze niets meer en is ze constant boos op alles en iedereen.

Vraag 3

Welke signalen van seksueel misbruik herken je, onderstreep hierboven (of beschrijf) het gedrag van Lila en schrijf ook op wat voor soort gedrag dit is.

LEESBLAD 8

Wat kun je doen als je denkt dat een kind seksueel misbruikt is?

Voorkennis: Hoofdstuk 4, meldingsbereidheid pagina 23 e.v.

Tijdens dit onderdeel wordt gekeken naar de stappen die de deelnemers zelf kunnen nemen op het moment dat zij vermoeden dat er een kind seksueel misbruikt is.

Ook binnen dit onderdeel verdient de manier waarop binnen de verschillende allochtone gemeenschappen met seksueel misbruik wordt omgegaan aandacht.

In de handleiding worden een aantal trends beschreven:

+ Weinig allochtonen doen melding van seksueel misbruik en als ze het wel doen is het vaak 7 tot 8 jaar nadat het misbruik heeft plaatsgevonden.

Dit kan te maken hebben met het feit dat ze niet weten bij wie ze in Nederland voor hulp moeten aankloppen of omdat ze op hun eigen manier met de problemen omgaan.

+ Meisjes doen eerder aangifte dan jongens. Dit kan te maken hebben met het feit dat misbruik van jongens een groter taboe is dan dat van meisjes.

Binnen dit onderdeel van de training wordt de eigen aanpak bekeken

+ *Hoe wordt er binnen de eigen (cultuur) met het probleem omgegaan?*

- *Waarom wordt van deze aanpak gebruik gemaakt?*

- *Wat zijn de gevolgen van deze aanpak?*

+ *Welke mogelijkheden biedt de hulpverlening?*

Ook hierbij zou een professional kunnen worden uitgenodigd die meer over de gang van zaken bij de hulpverleningsinstellingen zou kunnen vertellen. Met een professional zouden deelnemers vervolgens ook kunnen bespreken wat hen ervan zou kunnen weerhouden om beroep op een hulpverleningsinstelling te doen.

+ *Hoe zouden de mogelijkheden binnen de hulpverlening een aanvulling kunnen zijn op de culturele aanpak? En omgekeerd?*

8.1 Gesprek met een kind

Deelnemers kunnen er achter komen of een kind daadwerkelijk misbruikt is door met het kind te praten. Hier gelden regels voor. De deelnemers moeten zich niet aan het kind opdringen, in de hoop vertrouwen te winnen. Bespreek met de deelnemers de volgende vragen over hoe ze zo ´n een gesprek zouden aanpakken.

Seksueel geweld tegen kinderen

Je kunt hierbij de verhalen uit de opdracht van Leesblad 7 gebruiken. Wat zouden de moeder, de juf, en de leidster uit de verhalen in de opdrachten moeten doen.

Bespreek:

- Waar het gesprek zou kunnen worden gevoerd
- Met wie het gesprek zou kunnen worden gevoerd
- Welke vragen er gesteld kunnen worden.

In een dergelijk gesprek moeten de volgende punten in aanmerking worden genomen:

- + *Geen 'waarom' vragen stellen*
- + *Zoveel mogelijk open vragen stellen*
- + *Dagelijkse ervaringen van het kind als startpunt van gesprek nemen (het ijs breken)*
- + *Gesprek voeren in een voor het kind vertrouwde, herkenbare 'kinderlijke' omgeving*
- + *Gesprek maximaal 15 minuten laten duren, daarna verliest kind focus/concentratie*
- + *Probeer het kind geen vertrouwen (in de gesprekspartner) op te dringen*
- + *Respecteer autonomie en eigen belevingswereld van het kind*

8.2. Hulp zoeken

Hulpverleners gaan (ook) gesprekken aan met kinderen die mogelijk seksueel misbruikt zijn. Als ze vaststellen dat een kind seksueel misbruikt is, helpen zij het kind hun ervaring te verwerken. Ook kunnen ouders (met het slachtoffer) aangifte doen.

Er zijn verschillende instellingen die hulp bieden aan kinderen die het slachtoffer van seksueel misbruik zijn geworden:

- + Kinderdagverblijven
- + Consultatiebureaus
- + Scholen
- + Bureaus Jeugdzorg, jeugdhulpverlening, jeugdbescherming
- + Ouder en Kind Centra
- + Huisartsen/Kinderartsen
- + GGD/GGZ/RIAGG
- + Advies- en Meldpunten kindermishandeling
- + Politie

Seksueel geweld tegen kinderen

Bespreek het volgende met de deelnemers:

- + Kennen ze deze instellingen?
- + Op welke instellingen kan in de verhalen (leesblad 7) een beroep worden gedaan?
- + Leg uit op welke manier de instellingen kunnen helpen, voor zover de deelnemers dit niet kunnen benoemen. Het is gewenst dat ze zoveel mogelijk zelf nadenken en snappen welke hulp de instellingen aanbieden, maar ook waarom deze hulp belangrijk is.

EXTRA Leesblad

Je kunt natuurlijk zelf ook onderdelen toevoegen aan deze map. Zo kun je bijvoorbeeld sprekers uitnodigen aan wie deelnemers vragen kunnen stellen, namelijk een politieagent uit de buurt die vertelt hoe agenten met een melding van seksueel misbruik omgaan (om de vertrouwdheid tussen agenten en deelnemers te vergroten). Of een deskundige uitnodigen (een hulpverlener) die uitlegt hoe de hulpverlening kinderen die seksueel misbruikt zijn probeert te helpen. Ook kan er een vrouw of man die het slachtoffer van seksueel misbruik geweest is worden uitgenodigd, maar die door middel van adequate hulp zijn of haar ervaring heeft kunnen verwerken.

Werken met Toneel

Maak ook gebruik van je eigen talenten en kennis. Werk je veel aan toneelstukken en heb je hier veel ervaring in? Dan kan het leuk zijn om bij het geven van een training aan jongeren interactief met toneel aan de slag te gaan. Verzin korte scènes over

- *De bespreekbaarheid van seksueel misbruik*

Bespreek waarom het zo moeilijk zou kunnen zijn (voor slachtoffers) om hier over te praten. Vraag hoe zij het vinden en of ze het bijvoorbeeld anders zouden doen dan de persoon in de scène. Dit kunnen ze dan ook voor doen door zelf mee te spelen

- *Wat seksueel misbruik precies is?*

Je hoeft hierbij seksueel misbruik niet uit te beelden. Probeer in plaats hiervan bijvoorbeeld de kenmerken hiervan te spelen (ongelijke machtsverhouding, dwang) en bespreek hierbij de vormen waarin seksueel misbruik van kinderen voorkomt.

- *De gedragsignalen van seksueel misbruik en het herkennen hiervan.*

Hierbij kun je aan de hand van een scène laten zien hoe moeilijk het kan zijn om het te herkennen aan de hand van fysieke signalen en meer vertellen over gedragssignalen of ook enkele gedragssignalen uitbeelden (bijv. angst, weglopen)

- *Wat kun je doen als je een vermoeden hebt dat iemand met seksueel misbruik te maken heeft?*

Een scène tussen twee vriendinnen waarvan de één een vermoeden heeft. Wat kan ze doen? Bij wie kan ze aankloppen en wat kunnen de verschillende hulpverleningsinstellingen en andere organisaties voor haar doen.

Bij jongeren kun je natuurlijk ook ingaan op de verschillende manieren waarop ze zich kunnen beschermen tegen seksueel misbruik. Bij het bespreken hiervan of een ander aspect van het seksueel misbruik van kinderen waar je nog niet zoveel over weet kun je een gast uitnodigen. Je zou ook wat meer aandacht aan een bepaald deel dat in de inleiding wordt besproken geven, bijvoorbeeld *loverboys* of *sugardaddies* bij jongeren.

Seksueel geweld tegen kinderen

Voorbeelden van projecten waarbij moeilijke onderwerpen door middel van theater besproken worden zijn:

Bijvoorbeeld de Liefde; een educatief theaterproject dat als doel heeft vluchtelingenjongeren seksueel voor te lichten. Het Project is een initiatief van de stichting Pharos.

No Game; een project waarbij een groep jongeren die door middel van korte scènes het onderwerp meisjesbesnijdenis bespreekbaar maakt onder jongeren.

Het stuktheater; Hierbij wordt door middel van jongeren theater en debat het onderwerp kindermishandeling met jongeren besproken.

Kijk voor meer informatie over de projecten en publicaties van de methodieken die voor de uitvoering van deze projecten gebruikt zijn op:

www.pharos.nl

www.no-game.nl

www.stuktheater.nl